

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 16. decembra 1938.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Vraz in vrazovstvo

2. decembra je predaval g. dr. F. Petre na povabilo Slavističnega društva o življenju Stanka Vraza. Odkril je marsikatero novo stran o njegovem prestopu v hrvaški kulturni krog. Prinašamo nekaj zanimivih misli iz njegovega predavanja.

Vprašanje Vrazovega življenja je zapleteno, zanimiva življenjska zgodba slovenskega pisatelja izpred leta 1850., to je pretežno predmarčne dobe. Po svojem širšem pomenu pa je mnogo več, je ena izmed rdečih niti, ki se vijejo skozi osrednje vprašanje slovenske kulture tiste dobe: ali se bodo upravno, politično in deloma tudi kulturno ostro ločene slovenske pokrajine Kranjska, Štajerska, Koroška in Primorska odločile za pokrajinsko ločitev, ali za slovensko skupnost, ali morda skupno ali posamič pridružile večji južno-slovanski jezikovni in s tem tudi kulturni skupnosti.

Prizadevanje po ločitvi je bilo predvsem na Štajerskem zelo živo. Dajmko je s svojo slovnico (1824) ustanovil poseben vzhodnoštajerski knjižni jezik in zasipal knjižni trg s knjigami v tem govoru. Vzporedno s tem pokrajinskim separatizmom je seveda rasla tudi slovenska zavest, ob njej pa tudi misel o potrebi slovenskega zblizanja. Ta misel je najbrž nagnila spomladi leta 1831. dijaka graške logike Frassa, da se je odločil pisati v Prago češkemu pesniku in izdajatelju narodnega blaga Čelakovskemu in se mu ponuditi za slovenskega dopisnika. Ta misel je šla enako po vseh slovanskih zemljah, zlasti po Češki, Moravski in Slovaški, bila je ponekod močnejša, drugje zopet slabša, dobivala krajevne prilagoditve in predvsem pomagala pri posameznih slovanskih narodih, da je prodrlo prebujenje v širše plasti. Mej, ki jih je dosegla s svojim skrajnim pljuskom pri vzhodni štajerski mladini, ni dosegla nikjer drugje. Če je drugje podpirala narodni jezik proti tujcem, na Češkem proti nemškemu, na Slovaškem in Hrvaškem proti madžarskemu, jih je tu za hip celo odvrnila od slovenskega. Posamezniki, kakor tudi skupine niso imeli nikakega trdnega načela o razmerju med Slovenci in Slovani. Tako je Vraz že l. 1833. uporabljal v svojih pismih nemogočo slovansko mešanico. Misel, da slovenska dejavnost ne nasprotuje slovanski, ampak da se spopolnjujeta in združujeta, je v Vrazu vzbudila tudi kritika Čelakovskega o naših slovničnih razmerah. Čelakovskemu je odgovoril v Ljubljani Čop. Tudi ta odgovor je Vrazu nepričakovano obenem pa tudi jasno obrazložil vsa bistvena vprašanja slovenskega kulturnega položaja. Priklenil je sicer Prešernov vpliv za nekaj časa zopet na Ljubljano. V avgustu 1833. l. se je namenil v Ljubljano na obisk k Čbeličarjem, toda še pred počitnicami je slučaj nanesel na pot drugo srečanje. Skozi Gradec je potoval jurist Ludvik Gaj, ki se je vračal z Dunaja, kjer je prosil cesarja za dovoljenje, da sme izdajati hrvaški politični list. Tu je srečal Vraza, ki ga je poučil o mladem političnem in kulturnem gibanju v Zagrebu. Vraza je njegovo pripovedovanje o ilirizmu tako navdušilo, da je sklenil, ogledati si Hrvaško. Poleti 1833. l. je odpotoval v Zagreb, kjer se je med navdušeno družbo mladih hrvaških pisateljev tako dolgo mudil, da mu ni ostalo več časa za obisk Kranjske. Ko se je vrnil v Gradec se je z novo vneto lotil knjižnega dela. Mnogo je prevajal in pisal. V Zagrebu je bil obljubil uredniku literarne priloge Gajevoga lista, da mu bo prispeval zanj kake slovenske pesmi. Ko se je približal prvi januar 1834. in bi bil moral list iziti, se je opravičil, ker ni ničesar poslal. Leta 1834. je prišla v njegove roke tudi Kollarjeva knjiga sonetov »Hči slave«, ki je na njega silno vplivala. V poletju istega leta je obiskal v Ljubljani Prešerna, Čopa in Kastelica. S Kastelicem se je dogovoril, da mu pošlje po povratku nekaj pesmi za tretji zvezek Čbelice, ki so ga pripravljali, razen tega pa še, da si bosta odgovorila na vsako prejetno pismo. V prvih zimskih mesecih je Vraz v resnici poslal v Ljubljano svoj prvi roko-

pis, ki pa so ga tam sprejeli z bolj mešanimi občutki, predvsem zaradi slabega in nerazumljivega jezika. V istem času je pripravljaval v Gradcu lasten pesniški almanah »Cvetlice«, obenem pa tudi izdajo slovenskih narodnih pesmi. Radi tega literarnega dela pa je zanemaril šolo, tako da je rabil za dve šolski leti, fiziko in logiko, to je današnjo sedmo in osmo šolo pet let. Prve rahle življenjske sence so se pojavile. Iz Ljubljane na njegove pošiljke ni bilo od urednika kranjske »Čbelice« odgovora. Med počitnicami se je zopet odpravil v Zagreb, kjer so ga pridržali mesec dni. Gaj je rabil sodelavcev za »Danico«, toda sedaj je zahteval prispevke v hrvaščini. V novem poletju je bil Vraz zopet na Hrvaškem. V tem času so Hrvatje zamenjali kajkavščino s štokavščino, in Vraz se je znašel pred novimi možnostmi. Razmišljal je takole: s sprejemom štokavščine so Hrvati opustili svoj jezik; prav tako jo je Vuk Karadžić uvedel za knjižni jezik Srbov, namesto dotedanje arhaične, cerkvene slovenščine; torej so tudi Srbi opustili svoj jezik. Vse je bilo na dlani... V korist ilirizma sta oba naroda opustila svoja jezika in se oprijela, novega, višjega. Kranjci, Štajerci in Korošci naj slede njih zgledu.

Vraz je v Zagrebu obljubil, da bo skušal pridobiti za ilirizem nekaj starejših štajerskih prepodnih delavcev. Kljub temu, da Vrazu štokavščina ni ugajala in da tudi njegovih pesmi »Danica« ni prinašala v takem številu, kakor bi bil on hotel, je ostal Vraz tudi odslej priklenjen na Zagreb. Priklenila ga je predvsem ljubezen do Ljubice Cantilli. Iz te nesrečne ljubezni so nastale nove pesmi v hrvaškem jeziku, ki jim je dal naslov »Djulabije«. Ker je Gaj še vedno odklanjal njegove pesmi, se je Vraz po novem letu 1837 vnovič odpravil v Ljubljano, kjer je obnovil stike s Kastelem in Prešernom. Prijateljstvo s Prešernom se je sponjevalo celo do pobratimstva. Kakor l. 1834., tako je tudi po tem obisku z novo vneto pripravljaval pesmi za Čbelico, obenem pa snoval poseben štajerski pesniški almanah »Metulček«. Toda cenzurni pritisk je zamoril Čbelico, kakor tudi štajerski poizkus. Vraz je spet začel nihati med Zagrebom in Ljubljano. Narodnostno vprašanje ga je še vedno vznemirjalo. Tako se je obrnil v Prago na Šafarika, ki mu je jasno in brez ovinkov zastavil tole vprašanje: »Kaj mislite o opustitvi slovenskega jezika in literature?« Seveda mu Šafarik ni mogel zadovoljivo odgovoriti. Na Prešernovo pismo o tem vprašanju je napisal prvega avgusta 1838. l. odgovor, v katerem je zanimal, da bi bil kdaj mislil na kako drugačno knjižno

rešitev za Slovence, kakor z enotnim slovenskim jezikom, in je pismo zaključil z razmišljanjem o pomenu jezika za narod, ki je bilo do tlej morda najzrelejšje slovensko gledanje na to osrednje vprašanje narodove rasti. Toda mesec kasneje je objavila Danica nekaj njegovih Djulabij. Ker je Gaju začelo primanjkovati izvirnega gradiva, se je Vrazu zopet odprla »Danica«. O počitnicah je bil zopet v Zagrebu. Njegova izvoljenka se je v tem času poročila. Na povratku na Štajersko je v Zagorju pri Mariji Bistriški obležal bolan v hiši Dragoile Štandarjeve, njegove poznejše posestrime. Tako se je v tej pozni jeseni za Vraza razvzljalo vprašanje objave njegovih pesmi. Z brezobzirno odkritosrčnostjo in trdnostjo, ki je dotlej v tem vprašanju nikdar ni imel, je pisal Prešernu: »Računal sem na Tvoj pristanek k mojim nazorom in na tem zidal možnost, da bo slovensko knjištvo životarilo dalje. Ker se pa to ni zgodilo, sem se od pretekle pomladi sem umaknil z nevhvaležnega Vraza se je preselil na Hrvaško šele leto kasneje, v decembru 1838, torej tik pred 100 leti, a ne z namenom, da tam ostane, temveč da bi tiskal izdajo narodnih pesmi v Gajevi založbi. Tedaj je doživel prvo razočaranje, kajti to knjigo, kot tri svoje kasnejše pesniške zbirke je tiskal na lastne stroške, ker mu je Gaj odklonil tisk in založbo, ker se je bal zgube.

Ko so bile narodne pesmi v poletju 1839 dotiskane, se je vrnil Vraz domov na Štajersko, toda je šel jeseni namesto v Gradec nadaljevat pravo šenkrat v Zagreb. Zgrabilo ga je lahko življenje, plesi, slava, diletantsko gledališče, kjer je v prejšnjem letu pel tenorske partije. Vraza dokončno torej niso odrgali od Slovencev načelni razlogi, temveč lakota po življenju. Že kmalu po prihodu pa se je na neki rodoljubni proslavi v Slavoniji prehladil, dobil tifus, a ko je vstal, je ohranil pljučno bolezen, ki ga ni več zapustila. V Zagrebu je živel kot svobodni literat brez poklica, prišel kmalu v hud spor z Gajem in hrvaško politično smerjo in skušal sam proti večini zagrebske ilirske družbe ustvariti na osnovi Kollarjeve idealistične zamisli iz Zagreba središče vseslovenske kulturne skupnosti. Organ tega je bila revija »Kolo«, ki jo je ustanovil, ki pa jo je moral dati za ceno borne službe tajnika Matice ilirske 1846 iz rok. To je zaključilo tudi njegovo literarno kariero.

Misel, da bo v večji ilirski družbi živel od slovenskega dela, kar je navajal v pismih Prešernu kot vzrok prestopa, se ni obnesla, ker je pri svojih ilirskih izdajah kljub temu, da je dal ves svoj čas prodaji knjig, naplačeval iz dohodkov vinograda v Jeruzalemu pri Ljutomeru, ki ga je podedoval od očeta.

Umril je zelo osamljen v hrvaški družbi.

Opazovalec

Za slovensko jezikovno omiko

Ko se je naš jezik oblikoval, so zavzeli slovenski omikani ljudje pravilno stališče, da mu bodi podstava vsepovsod živi ljudski jezik. Njegovo besedišče je bilo treba dognati, zbrati in urediti, pa ga tako napraviti dostopnega vsakemu. Šele v drugi vrsti, in kadar res ni domače besede, naj se rabi tujka. Pri tujkah pa naj imajo prednost sorodne besede iz slovanskih jezikov, to je take, ki so prvič res slovanske, drugič pa zaradi svojega slovanskega izvira in sorodnosti tudi slovenskemu človeku zlahka umljive.

Profesor Albert Sič je napisal za »Življenje in svet« od 28. p. m. sestavek zoper spakedranke in za čiščenje našega jezika. Mi, ki smo bil za to delo od vsega začetka, pozdravljamo vsako tako prizadevanje. Kajti jezik je bistveno znamenilo vsakega naroda, našega slovenskega pa še v precej večji meri, kakor drugih. S tujimi besedami našemljani jezik zgublja svojo izrazitost in s tem svoj značaj. To pa seveda ne more dobro vplivati na značaj naroda samega, ki mu je jezik najvišje

oznamenilo. Sicer pa lahko vidi vsak v naši zgodovini, da je bila doba čiščenja jezika tudi doba našega prebujenja. V dobah pa in pri ljudeh, ki so zanemarjali našo govorico, so bile tudi naše narodne pravice zapostavljane in izdajane.

Delo profesorja Siča je torej vse hvale vredno. Škoda le, da je popolnoma enostransko, kajti vsi primeri spakedrank so vzeti iz nemškega in deloma laškega jezika. Za velik del njih se celo lahko reče, da so že dokončno zginile od naše govorice. Danes imajo le bolj nekakšen jezikovno-zgodovinski pomen. Že celo pa je knjižna slovenščina s temi tujkami davno obračunala. Velikanska večina njih se razen tega prave ljudske govorice tako in tako ni dotaknila. V rabi je bila le bolj pri polizobraženstvu mest, tistem polizobraženstvu, ki se prav zaradi svoje polovičarske izobrazbe ni nikoli dobro in pravilno zavedalo nalog slovenskega človeka in slovenske omike. Zato tudi ni imelo nikoli pravega čuta za slovenski jezik.

Toda komaj smo očistili knjižno slovenščino ene vrste tujk, že so začele prihajati druge. Tudi te je uvajalo in širilo polizobraženstvo, čeprav z

Modno blago!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Peteline, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

druge strani. Bili so to ponajveč časnikarji, deloma tudi uradniki in trgovci. Svojega jezika niso poznali. Razen tega pa je bil prav zaradi njihove pomanjkljive izobrazbe tembolj pri njih razvit nagon posnemanja in zgledovanja pri tujcih.

Slovenski jezikoslovci so že večkrat ugotovili, da je časniška slovenščina najslabši jezik. A prav tako so tudi ugotovili, da ima v veliko škodo slovenske omike ta najslabši jezik kar največji vpliv. Je pa tako, gniloba se zmeraj laže in hitreje širi, kakor zdrava stvar, ki zahteva vestnosti, znanja, čuta odgovornosti in — sposobnosti. Razložek med časnikarji in drugimi polizobraženci pri kvarjenju našega jezika je bil samo ta, da so ti pobirali besede za tujo gospodo in birokracijo, oni pa so se »uzmat učili« največ od »bogmejev na meji Otomanov«, pa tudi seveda drugod, če je priložnost in nevednost tako nanesla.

Časnikarija je delala torej po istih načinih, kakor mestne kuharice s svojim kuheljtajem, le da še v vse večjo našo škodo. Kajti zarila se je s svojim slabim jezikom v urade, v šolski pouk, pri bolj površnih pisateljih celo v knjige. Ker so bili ti ljudje seveda tudi jezikovno neizobraženi, so jemali vse za pristno slovansko blago, kar so ujeli v kakšnem hrvaškem ali srbskem časniku. Tako smo doživeli neverjetne stvari, da so nam od Srbov prevzete turške, arabske ali madžarske besede vsiljevali kot slovanske, slovenske pa, ki so bile obenem slovanske, so pa spodrivale z njimi. Samo majhen, a zato tem bolj zgovoren primer izmed mnogih, ki smo jih tudi v našem listu že navedli. Slovenska beseda gotov je tudi slovanska, lepo zveni in nedvoumno oznamuje. Pa je staknil tak polizobražen prepisovalček na Hrvaškem neke besede siguran, ki se mu je že kot tujka od sile imenitna zdela. In je kakopak sklenil, da z njo »obogati« našo slovenščino. Seveda se mu je v njegovi nevednosti zdela ta beseda hudo slovanska, in prav lahko je mogoče, da je celo dvomil nad slovanskim značajem prilastka »gotov«. Res pa je seveda ravno narobe, hrvaški siguran je marveč natančno istega izvira kakor naša tujka žiher, le da bi imela ta zadnja pri nas navsezadnje precej starejšo domovinsko pravico — čeprav tudi tej te pravice ne mislimo priznati.

Še v večjo škodo naše jezikovne omike je pa vtihotapljanje takih besed, ki naš jezik in njegovo izrazitost samo okrnjujejo in obubožujejo. Tudi v tem pogledu smo že navedli v našem listu dovolj zgledov, kakor na primer uvajanje hrvaške besede plavač za plavalca, medtem ko pomeni pri nas plavač pač le slabega plavalca.

Tu naj bi prijel za pero vsak, ki mu je res za čistost našega jezika. Široko je polje, ki se bohoti plevel po njem. In mnogo dela bo treba za jezikovne plevce. A plačilo bo zato bogato: cvetoče polje slovenske narodne in ljudske omike.

Ugotavljanje volilnih izidov

Predpisi volilnega zakona zelo strogo osredujejo ugotavljanje volilnih izidov pri glavnem volilnem odboru v Belgradu. Ta odbor mora posamično preiskati uspevke za okrog 700 volišč v državi. Zaradi tega je prav mogoče, da še tako dobro poučeni krogi ne morejo precej po volitvah poročati o točnih izidih. Zaradi tega misli nepoučena javnost večkrat, da ovirajo takojšnje objavljane volilnih uspevkov kakšni politični razlogi. Javnost pri tem zlasti ne računa na okolnostjo, da je glavni volilni odbor, ki odpira ovitke, od vlade neodvisen odbor, zaradi česar vlada sama pred podatki, ki jih objavi ta odbor, nima drugih virov, kakor poročila okrajnih glavarjev, ki se seveda ujemajo z resnico le, kolikor so jih mogli okrajni glavarji sami pridobiti brez službene ali uradne zveze z volilnimi odbori na voliščih.

Za zgled, kako dolgo časa traja, da so znane dokončne volitve, hočemo ponatisniti poročila, ki so sledila izvršitvi volitev 5. maja 1935. Najprej se je pečal dne 7. maja 1935 ministrski svet s poročilom notranjega ministra Velje Popovića, ki ga je ta sestavil po brzojavih okrajnih glavarjev iz vse države. Po teh poročilih je dobil seznam g. Jevtića skupno 1.758.590 glasov ali 62,6% glasovalcev, seznam g. dr. Mačka skupno 985.248 glasov ali 35,4% glasovalcev, seznam g. Ljotića 25.814 glasov ali 0,86% glasovalcev, seznam g. Maksimovića pa 32.720 ali 1,18% glasovalcev. Ker je bilo vpisanih okrog 4.000.000 volilcev, glasovalo pa je po teh podatkih 2.778.172, je znašala povprečna volilna udeležba 72,55%. V dravski banovini je bila udeležba okrog 47% (povprečno seveda) in je bilo oddanih za seznam gosp. Jevtića 125.724 glasov, za seznam g. dr. Mačka 22.489 glasov, za seznam g. Ljotića 2.529 glasov, za seznam g. Maksimovića pa 43 glasov, skupno 150.785 glasov.

Šele 22. maja 1935, torej celih 17 dni po dnevu volitev, pa je objavil glavni volilni odbor v Belgradu naslednje dokončne številke:

Vseh vpisanih volilcev je bilo 3.908.513, glasovalo pa je 2.880.964 (ali 73,72%), ali za 102.792 glasovalcev več, kot je naštel 7. maja 1935 notranje ministrstvo. Za seznam g. Jevtića je bilo ugotovljenih 1.746.982 glasov, ali za 8.592 več kot jih je naštel notranje ministrstvo po svojih poročilih, zato pa v odstotkih le 60,64 (in ne 62,6%). Za seznam gosp. dr. Mačka je bilo naštetih sedaj 1.076.345 glasov ali za 95.097 več kot po poročilih notranjega ministrstva ter v odstotkih 37,36 (in ne le 35,4%). Za seznam g. Ljotića je bilo naštetih 24.088 glasov, za g. Maksimovića pa 33.549.

V dravski banovini je po dokončnih ugotovit-

vah glavnega volilnega odbora glasovalo za seznam g. Jevtića 125.180, za seznam g. dr. Mačka 22.220, za Ljotića 2.550 in za Maksimovića 47 volilcev. Notranji minister je imel torej iz dravske banovine dne 7. maja 1935 najbolj točne podatke.

Če računamo, da se je število volilcev od leta 1935. povečalo in presega 4.000.000, bomo morali na dokončne ugotovitve še malo potrpeti.

Ukrajinci hočejo svoje pravice

Ko so Poljaki v imenu narodnostnega načela zahtevali in zasedli češki Tješin, v katerem so sami v veliki manjšini, so s tem sprožili plaz, kakršnega v svoji nacionalistični nadutosti gotovo niso pričakovali. Na mah se je pokazalo ne samo, da imajo vse več in tudi vse večje manjšine kakor prejšnja še neokrnjena češkoslovaška republika, ampak postalo je tudi pred vsem svetom očitno, kako zatirajo te svoje manjšine. Tudi na Češkem ni bilo vse, kakor bi bilo moralo biti, in kakor bi bilo zlasti za Čeha same dobro, da bi bilo. Ali vendar, pridobljenih pravic Čehi svojim manjšinam niso jemali, madžarska manjšina na Slovaškem je na primer imela celo več šol, kakor prej v svoji lastni »narodni« državi. Poljaki pa so delali ravno narobe. Kulturno življenje svojih manjšin so naravnost zatirali, in če so imeli na primer Ukrajinci pred vojno v vzhodni Galiciji 2420 šol, jih imajo danes, po »osvoboditvi« od Poljakov, samo še 154, torej ravno 18 krat manj. Zato pa so osnovali Poljaki med Ukrajinci poleg številnih poljskih tudi mnogo utrakvističnih šol, napravo, ki jo poznamo zlasti mi Slovenci iz za- sov avstrijske germanizacije na Koroškem in Štajerskem, in ki ima seveda natančno iste namene: odtujevati ukrajinsko mladino materinščini in s tem njenemu narodu. Sleherni boj Ukrajincev za svoje pravice pa hočejo seveda zaznamovati Poljaki kot veleizdajalski, ki je naperjen zoper narodno in državno enotnost Poljske — politično izrazoslovje, ki je zlasti tudi nam Slovincem prav dobro znano. Saj so s prav istimi razlogi pobijali jugoslovenci pri nas naše zahteve za enakopravnost. Pa tudi sicer so Poljaki zapostavljali Ukrajince, kjer koli so jih mogli, podrli in vzeli so jim več sto cerkva, naseljevali med njimi Poljake, kratili enakopravnost v uradu, pri dodeljevanju služb, pri izvrševanju javnih del — skratka prav povsod, kjer je le poljski centralizem domneval, da more Ukrajincem kaj škodovati.

Da tako ravnanje pri Ukrajincih ni ravno poglajbalo njihne ljubezni do države, ni čuda. Prav tako ni čudno, če so Ukrajinci trdno odločeni, da si pribore popolno samoupravo. Ni dvoma tudi, da jo bodo dosegli, kajti njih položaj je trden. Na Poljskem samem jih je nad 7 milijonov. Za njimi stoji dalje zvezna sovjetska Ukrajina, ki sama ni nič manjša od Poljske. Tudi od avtonomne Karpatske Rusije jim utegne priti pomoč. In zdajci je postalo jasno, kako je prav za prav meddržavni položaj Poljske negotov in kako ji utegnejo postati njene manjšine še vse nevarnejše, kakor Češki. Saj pišejo ameriški časniki že kar o četrti delitvi Poljske...

Še je morebiti čas. A po sedanjih potih ne pojde. Le popolna avtonomija manjšin more Poljski dati notranji mir. Kajti stalni notranji boji med nezadovoljnimi narodi jo bodo oslabili tako,

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije“

(Nadaljevanje.)

Zaradi dogodkov na obnem zboru leta 1928. je zastala tudi propaganda za »Narodno galerijo«. Dne 1. julija 1927. je bil namreč ustanovljen »odsek za propagando za sklad »Akademije za znanost in umetnost« in za »Narodno galerijo«. Ta odsek je bil težišče društvenega dela in si je postavil za nalogo, da spravi skupaj kakšnih pet milijonov dinarjev, in sicer zato, da dovršimo galerijo, prezidamo prostore in da naložimo kakšna dva milijona dinarjev za osnovni sklad za prihodnjo »Akademijo«, kakršna dva milijona za sklad »Narodne galerije«, da bi se z obrestmi teh dveh zneskov krile tekoče potrebščine obeh zavodov. Ta sklad sem omenjal med drugim v sestavku »Gospodarske potrebe slovenske Akademije za znanost in umetnost« in »Narodne galerije« v brošuri »Naša največja kulturna naloga — Akademija za znanost in umetnost — Narodna galerija«, ki jo je izdala leta 1927. »Narodna galerija«. V nji je bil za uvod priobčen oklic »Slovenci!« z 1. 12. 1926, ki ga je sestavil dr. Izidor Cankar in so ga podpisali zraven škofov dr. Jegliča in dr. Karlina ter obeh velikih županov načelniki vseh političnih strank v Sloveniji, župani avtonomnih slovenskih mest ter predsedniki gospodarskih in kulturnih organizacij. Napisala pa sta zanj tudi dr. Drag. Lončar in prof. dr. R. Nahtigal vsak svoj sestavek. S to brošuro je bila začeta propaganda in smo jo razposlali na vse strani. »Odsek za propagando za sklad AK-NG« je postalredišče društva. Predsednik odseka je bil dr. Izidor Cankar, podpredsednik jaz, uda pa sta bila dr.

Fr. Stele in Fr. Vesel, pomagala bi pa naj takratni društveni predsednik J. Zorman in pa takratni društveni tajnik dr. Fr. Mesesnel. Ker se je napotil dr. Iz. Cankar, še preden je pričel odsek poslovati, na dolgotrajno znanstveno popotovanje, sem vodil odsek do dr. Cankarjeve vrnitve jaz, in sicer od 1. 7. do 24. 10. 1. 1927. Začel sem takoj delati, pomagala sta mi pa J. Zorman in dr. Mesesnel. Vrtati sem začel pri Ljubljanski mestni občini, da bi izplačala že prej obljubljeni znesek 500.000 dinarjev. Mojih kakšnih 50 posredovanj pri takratnem občinskem gerentu, pri najrazličnejših občinskih svetovalcih in pri knjigovodstvu, Zormanova in dr. Mesesnelova številna pota niso imela drugega uspeha, kot neštete obljube in izgovore. Mariborski mestni občini je Narodna galerija poslala tudi že 9. 2. 1927 prošnjo za znesek 500.000 dinarjev, da bi ga izplačala vsaj v dveh obrokih. Pisaril sem in osebno prigovarjal tudi takratnemu mariborskemu županu dr. Leskovarju, da bi stvar pospešil; nazadnje mi je obljubil, da bo mariborska občina poslala 1. 1927. vsaj 50.000 dinarjev. Ker le ni bilo nič, sva se napotila z dr. Mesesnelom skupaj v Maribor, da poženeva stvar pri mariborskem oblastnem odboru in pri mariborski občini. Imela sva sestanek z zastopniki občine in oblastnega odbora. Obljubljeni je nama bilo, da bo vstavil oblastni odbor v preračun za 1. 1928. 250.000 dinarjev, občina pa prav ta znesek v preračun za 1. 1928., da bo pa občina še 1. 1927. nakazala 50.000 dinarjev.

Celjsko mestno občino smo prosili za 50.000 dinarjev in je dr. Mesesnel dobil v Celju obljubo, da jih nam nakazejo. Iz Ptuj, kjer se je trudil dr. Stele za nakazilo, ni bilo odmeva. Ljubljanski oblastni odbor je pa v resnici vstavil, ne da bi ga bilo treba dosti nagovarjati, v preračun za 1. 1928. za »Sklad za AK-NG« znesek 250.000 dinarjev. »Odsek za propagando« se je obrnil tudi na vse

druge, tudi najmanjše občine v Sloveniji s prošnjami za prispevke in je prilagal tudi zgoraj omenjeno brošuro »Naša največja kulturna naloga«. Računali smo, da od slovenskih mestnih, trških in kmečkih občin, brez štirih slovenskih avtonomnih mest, dobimo vsaj 1 milijon dinarjev. Ljubljanski oblastni odbor je še sam priporočil županstvu naše prošnje. Obrnili smo se tudi na tajništvi SLS v Ljubljani in v Mariboru, ki sta obljubili podpirati pri svojih županih naše prizadevanje; prav tako obljubo nam je dalo tajništvo SKS. Poslali smo vloge za prispevek za »Sklad AK-NG« vsem večjim denarnim zavodom v Sloveniji in smo se osebno in pismeno obračali na njihove predsednike in odbornike. Začeli smo se obračati tudi na večja industrijska podjetja. Postavili smo po nekaterih mestih tudi zaupnike, ki so nam obljubili, da bodo obdelovali premožne zasebnike. Trboveljsko društvo smo naprosili za pol milijona dinarjev ter obletavali vse pri nji odločilne osebe; pridobil sem tudi ministra prof. Sušnika, da je naprosil min. dr. Korošca, da je Trboveljski družbi pisal, naj se spomni »Sklada AK-NG«.

Od priznanja k dejanju

Vedno več jih je, ki izražajo zadovoljstvo nad našim listom. Oglašajo se tudi novi naročniki — dokaz, da si misel, ki jo zastopa list, vedno bolj utira pot. S tem so svoje soglasanje praktično potrdili. — Obračamo se še do tistih, ki odlašajo, da storé enako. Simpatije so sicer nekaj lepega, ali samo od njih ne živi nobeno gibanje. Treba je tudi žrtev. Stare naročnike in prijatelje prosimo, naj nam pošljejo naslove oseb, o katerih mislijo, da ga bodo naročile, ako ga jim pošljemo na ogled. Kdor se ne misli naročiti, naj list vrne z opazko: Ne sprejemem. Najlepša hvala vsem, ki se bodo odzvali.

Uprava in uredništvo.

da bo kmalu godna za razpad, saj so celo mnogo močnejše in starejše države, kakor Avstro-Ogrska, podlegle temu zakonu zgodovinskega razvoja.

Zdi se pa, da se Poljaki niso ničesar naučili iz zgodovine. Ne iz svoje in ne iz drugih. Kajti ko zahtevajo Ukrajinci na miren način svoje pravice, jih Poljaki napadajo s surovo silo. V Lvovu so poljski študentje in cestna drhal pretepali Ukrajince, naskočili poslopje ukrajinskih zadrug in razbili vso opravo. Še huje so delali Poljaki po ukrajinskih vaseh. Interpelacije ukrajinskih poslancev v »sejmu«, poljskem državnem zboru, pripovedujejo, da so jahajoči uniformirani oddelki napadali ukrajinske vasi in tam samolastno razglašali kazni s tepenjem nad Ukrajinci, pa jih seveda tudi kar na licu mesta izvrševali. Te načine političnega boja imenujejo Poljaki prav priljudno »pomirjevanje«. Že enkrat so tako Ukrajince »pomirjevali« v jeseni 1930. leta. Samo da je bil uspeh tega »pomirjevanja« tak, da so Ukrajinci čedalje bolj nemirni.

Nacionalizem, ki je nekaj bistveno drugega kakor gojenje narodne zavesti, je povsod na svetu porajal samo zlo, zastiral razmerje med narodi in jim ni dal priti do koristnega dela in do prave človečnosti omike. Menda ga pa hočejo zanesti nekateri med Slovane v še bolj surovi in zato seveda tudi bolj škodljivi obliki. Vsaj novejša zgodovina slovanskih narodov kaže na to. Mar jih res nobena stvar ne more odvrniti od tega prepada, ki drvi vanj? Glede Poljakov mora vsaj vsakdo tako misliti, če bere poluradno »Gazeto Polsko«, ki pravi, da so sicer Poljaki pripravljeni upoštevati vse posebnosti ukrajinske manjšine, **kolikor ni s tem prizadeta enotnost poljske države**, da pa nimajo ukrajinski avtonomistični načrti nobenega čuta za resničnost. Kajti treba je uresničiti narodno voljo poljskega naroda in nasproti vsem ljudstvom poljskega ozemlja uveljaviti to voljo.

Trikrat je bila deljena poljska država v 18. stoletju, in poljski zgodovinarji so si edini, da bi teh delitev ne bilo, če bi ne napravili Poljaki polno usodnih napak.

V teh časih delajo vsekakor še bolj usodne.

Tunis, Nica, Korsika

30. novembra je imel italijanski zunanji minister grof Ciano v parlamentu dolg govor, ki je bil v marsičem zanimiv. Toda vsa evropska javnost je skoraj prešla preko zanimivih podrobnosti, ki jih je navajal italijanski zunanji minister in ki bi v normalnih časih gotovo po vsem evropskem časopisju vzbudile zanimive komentarje, ob nezaslišanem dejstvu, da so bile v italijanskem parlamentu demonstracije in to tako ostre in hude, da je predsednik parlamenta komaj pomiril odlične zastopnike italijanskega političnega življenja. Uradno je sicer italijanska vlada na vprašanje francoske vlade odklonila vsako odgovornost za te demonstracije, vendar pa je še posebno v Franciji in Angliji ta politični dogodek tako razgibal javno mnenje, da so skoraj vsi listi mimogrede prešli važna dejstva iz govora grofa Ciana o mobilizaciji italijanske vojske, krivdi prejšnje češko-slovaške vlade, usodi Ukrajine itd.

Vzkliki Tunis, Nica, Korsika, Džibuti, ki so prodrli v tej demonstraciji ob besedah o normalni prizadevi italijanskega naroda, so imeli v Franciji in Angliji gotovo konkretnější odmev kakor samo Monakovo.

Šele dva meseca po Monakovem postaja jasno, da so imeli prav tisti pesimisti, ki so trdili, da je francoski pomen kot velesile prvega reda padel in da se danes Francija po svojem dejanskem vplivu nahaja v redu drugovrstnih sil. Monakovo je, kakor so vsi štirje predstavniki — Hitler, Mussolini, Chamberlain in Daladier — in večina evropskega časopisja — trdile, začetek nove evropske politike. Toda v teh izjavah je bila mala tragična pomena v tem, da so si novo politiko vsaj dva po dva, če ne vsi štirje, drugače predstavljali.

Besede Tunis, Nica, Korsika, Džibuti so Francijo postavile v sredino vsega dogajanja. Nena doma je Francija občutila tok dogodkov. Daladier v resnici nima več časa, da bi podal ostavko vlade. Dogodki si sledijo s preveliko naglico. Za uspehom sledi poraz. In ni več časa, da bi človek izkoristil zmago in uspeh ter se opomogel od poraza.

Francosko javno mnenje kakor tudi sama vlada je ostro zavrnila demonstrativne zahteve italijanskih parlamentarcev. Kot protiutež so naredili manifestacije za Francijo na Korsiki in v Tunisu. Toda to so samo avtomatske obrambne geste. Pozornost pa je vzbudil predvsem Chamberlain z izjavo v angleškem parlamentu, kjer pravi, da zaradi težkega ozračja odlaga svojo pot v Rim.

Tradicionalno prijateljstvo med Anglijo in Francijo, o katerem se je toliko govorilo zadnje čase, je nazadnje le ob prestižnem dogodku za oba interesenta stopilo v veljavo.

Zdi se, da je danes v resnici čas hitrih dogodkov in sklepov. Tega se gotovo zaveda Nemčija. Nemški zunanji minister von Ribentrop je uvidel, da je danes še mnogo nerešenih vprašanj, in se je zato torej odločil, da po polomu francoske generalne stavke odpotuje v Pariz, da podpiše francosko-nemško pogodbo in s tem olajša delo v reševanju evropskih vprašanj, in če se ne motimo

tudi v reševanju francosko-italijanskega ravnotežja.

Kdor pozna politiko Nemčije kot politiko nenadnih dejstev, ta radi zadnjega njenega koraka v Parizu ne bo presenečen.

Amerika in Velika Britanija za demokracijo

5 t. m. je govoril predsednik Združenih držav Roosevelt pred več tisoč študenti vseučilišča North-Carolina. Poudarjal je potrebo, gojiti živo in prilagojujočo se demokracijo. Med drugim je dejal:

Lahko je, da so na svetu ljudje, ki mislijo, da more dati nekaterim neke vrste varnost voden narod, katerega mišljenje in ravnanje določa en sam mož. Najbolj trdno je moje prepričanje, da moremo ohraniti varnost in blaginjo ameriškega ljudstva samo na demokratične načine, ki so napravili to deželo veliko in močno. Naša bodočnost ni odvisna od konservatizma in ne od fatalizma, ampak od pozitivnega dela. Kaj bo Amerika storila prihodnje leto ali ne bo mogla storiti, to bo vplivalo močnejše na zgodovino človeškega rodu v prihodnjih stoletjih, kakor si more večina nas to predstavljati. Mi nismo samo največja in najmočnejša demokracija sveta. Dejstvo je, da gledajo vse druge demokracije na nas, da more demokracija na svetu dalje živeti. Ne bom govoril o zunanji politiki Združenih držav, ki je usmerjena k miru in ki dela močnejše kakor kedaj za ohranitev demokracije in zagotovitev miru. Samo potrebo hočem poudariti, da imamo v naši deželi dejavno demokratično vladavino. Ker živimo v dobi naglice, ne smemo prepustiti prihajajočim pokolenjem skrbi, da rešujejo nova vprašanja, ampak jim moramo danes gledati v oči.

V zvezi s tem bi bilo omeniti še Ednov govor v New Yorku. Anthony Eden je bil do letošnje velike evropske stiske angleški zunanji minister. Več ko gotovo je, da bo imel že v bližnji prihodnosti v angleški politiki spet važno vlogo. Te dni se mudi v Ameriki. Dne 9. t. m. je prispel v New York. Že takoj drugi dan je govoril na banketu tovarnarjev o trgovinski pogodbi med obema angloskima državama in o perečih političnih vprašanjih. Govoril je tudi o nalogah demokracije:

Prepričan sem, če bomo odločno ravnali, da bo demokracija obstala, če bomo pa neodločni, bo podlegla. Amerikanci kakor Angleži stojimo za demokracijo, ker želimo, da rešimo pravice osebnosti in ker hočemo, da obvarujemo svobodo misli. Po našem mnenju ni ustvarjen človek zaradi države, ampak država zaradi večje blaginje človekove.

Francija se mora zavesti

Glede na sedanji italijansko-francoski spor in njegove mogočnosti in morebitnosti piše švicarski dnevnik »National-Zeitung« tudi tole:

Hitler ne mara vojne, iz tisoč razlogov, in upa za trdno, da bo tudi Italija uveljavila svoje zahteve brez vojne. Kajti mar niso bile tudi sudetsko-nemške zahteve spočetka brezupne? Kdo bi si bil upal prerokovati, da bo Francija na tak način žrtvovala svojega zaveznika in ga prisilila, da izroči tretjino svojega ozemlja brez obrambe? Kdor je pravilno cenil evropsko razmerje sil in po ceneni politiki odpovedi srečno in brez zahtev živeče javno mnenje v Franciji, pa si je upal kaj takega samo namigniti, ta je bil zaznamovan kot prazen defetist, ali če je bil »marksist«, kot vojni hujskač. In vendar je prišlo vse prav tako, da, še mnogo slabše, kajti francoski politiki, ki so Francijo privedli tako daleč, so preveljavili svojo zadrego v čednost in prikazovali ob Hitlerja izsiljeno odpoved Francije njenim evropskim položajem kot edino resnično »francosko« politiko! Kdo ima poroštvo, da v Rimu in Berlinu ne računajo s tem, da bi ponovili pri Franciji sami tisto delo, ki se je pri Češko-Slovaški tako brez trenja posrečilo? Torej doseči vse brez vojne, zgolj s samo grožnjo z vojno?

Naj bo že kakor koli: Francija bi se prepuščala kar najnevarnejšim umišljavam, če bi računala na rezo v osi. Bila bi to zadnja velika napaka, ki bi jo še mogla zagrešiti francoska diplomacija, ki se res v letih po 1933 ni ovenčala s slavo. Francija more storiti samo eno: jasno gledati v oči skrajno težkemu položaju, ki je nastal po lastnih zamudah, in podvojiti, potrojiti svoje oboroževanje, če je še čas.

Nacionalna nezaslišanost

V »Samoupravi«, vodilnem glasilu JRZ, bere mo dne 4. t. m. pod naslovom »En kralj, en narod, ena država« tudi tele besede:

Jugoslovenci, ne dajmo, da bi danes preživeli državnoopravni obrazci, pa če so bili še toliko vredni pozornosti in pohvale v časih suženjstva, in umetni strup, vbrizgan našemu narodu od njegovih prejšnjih gospodarjev, ki je kot svoje zadnje delo ustvaril pri nas **nacionalno nezaslišanost dveh ali celo treh narodov**, dali prav našim močnim sodobnikom, ki odrekajo Slovanom državotvorno sposobnost. Zidajmo, a ne podirajmo!

Ko že govori »Samouprava« o Slovanih, zakaj nam ne razvije rajši takoj nekakšnega vseslovenskega nacionalnega programa? Mnogo prepričevalnejše bi bile potem njene besede. Kajti tako

imamo vsak dan pred seboj nacionalno nezaslišanost, da je na svetu kar deset slovanskih narodov. In podobne nacionalne nezaslišanosti srečujemo tudi pri Germanih in Romanih, kljub temu, da je na primer razloček med dolenjenemskim narečjem in knjižno holandsčino ali med katalanščino in provansalsko francosčino, zlasti na prehodnem ozemlju, mnogo manjši, kakor na primer med slovensčino in srbsčino — da o vse večji kulturni sorodnosti in povezanosti teh narodov niti ne govorimo.

Nam se pa le zdi, da je najmanj državotvorne sposobnosti pri tistih Slovanih, ki z nasiljem, odrekanjem enakopravnosti, zatiranjem in uničevanjem kulturnih vrednot in dobrin bratovskih slovanskih narodov te narode odbijajo od sebe in jih včasih s tem naravnost ženejo tujcu v objem. V tem pogledu bo za vsakega, ki premišluje o nacionalnih nezaslišanostih, zelo poučen sedanji poljsko-ukrajinski spor. In kdor bo ne samo znal premišljati, ampak tudi nekoliko misliti, bo videl, da je pomanjkanje državotvornih sposobnosti tam, kjer se odrekajo drugemu narodu najosnovnejše pravice, iz priznanja človeškega dostojanstva izvirajoče, namreč pri Poljakihi, da pa se ne more odrekati državotvorne sposobnosti narodu, ki države kot take noče rušiti, temveč je pripravljen delati v njej in zanjo, a seveda le ob priznanju popolne enakopravnosti svojega jezika in omike, kakor hočejo to Ukrajinci.

Največja državotvornost je pač tam in tista, ki narode veže in vzbuja med njimi zaupanje. Osnova vsakemu zaupanju je pa pravičnost, ta od nekdanj najzanesljivejši vkladni kamen državnih stavb. Mimo nje ne bo moglo nobeno sentimentalno besedovanje, za katerim se tako po navadi ne skriva drugega, kakor grda lakomnost po denarju in častihlepije.

O slovenskih imenih

Pod tem naslovom prinaša »Koroški Slovence« v letošnji 49. številki sestavek, ki ga spodaj ponatiskujemo. Ponatiskujemo ga zlasti tudi z željo, da bi zgodovino in etimologični izvir slovenskih krajevnih imen bolj sestavno in naravno raziskovali, kakor smo to delali doslej. Kajti v pravdi za našo zemljo nam bo to prej ali slej še dragocena dokazna snov. Koliko je v tem pogledu nejasnosti, naj dokazuje dejstvo, da imajo naši jezikoslovci — in po njih tudi pisec tega sestavka — ime Tergeste (Trst) za tuje, medtem ko je pisal celo nemški raziskovalec pred nekaj leti v »Deutsche Alpenzeitung«, da je latinsko ime za Trst — Tergeste nedvomno slovensko: Tergiste = tržišče, ime, ki ga zlasti po Slovincem v raznih oblikah srečujemo povsod za večja naselja (Tržič, Tržišče, Trg itd.).

Ko so prišli Slovenci v alpske predele, niso našli pokrajine povsem neobljudene. Živeli so tod potomci starih Rimljanov, ki so govorili že hudo pokvarjen latinski jezik, ali pa tudi starejše ljudstvo keltskega in ilirskega izvira. Prejkone so preostali v teh krajih tudi še drobci raznih germanskih narodov, ki so se selili preko Alp v Italijo in Francijo.

Od preostalega prebivalstva so Slovenci prevzeli nekatere označbe za gore, vode in kraje. Skoraj vse večje slovenske reke imajo ime prevzeto od predslovenskega prebivalstva in iz njegove govorice, tako Savis-Sava, Dravus-Drava, Guili-Zila, Juenna-Podjuna, Bilachinium-Beljak, Meclaria-Meglarje, Tergeste-Trst, Carnium-Kranj, Karavanke in Julijske Alpe pozna že stara, rimska doba, vendar so ta imena prešla med Slovence šele v 19. stoletju po knjigi in šoli. Tudi v deželnih imenih Koroško, Kranjsko in Istra tičijo še ostanki predslovenske dobe.

Še mnogo več pa je imen krajev, voda in gorovij iz slovenske dobe. Zdi se, da so Slovenci južne alpske dežele prvi gosti poselili, kajti krajevna imena, označbe krajevnih vod in poedinih gora so izrazito slovenske. Naj navedemo nekatere označbe za vrhove ob reki Zilji: Poludnik, Borovski vrhovi, Ojsternik, Vršič, Dobrač. Ali imena gora v Karavankah: Jepa, Baba, Rožica, Golica, Kočna, Stol, Vrtača, Košuta, Obir in druge. Potokov in manjših rek z imenom Bistrica je še v sedanjem slovenskem ozemlju naše dežele kar pet ali šest. Belo imamo na Gorenjskem in Spodnjem Koroškem, potem še Blatnico in Motnico. Izrazito slovenska so krajevna imena: Brdo, Dole, Loče (teh je kar štiri), Borlje, Blače, Zahome, Malošče, Ledenice, Laze, Podkraj, Podgrad, Dravlje, Podgorje, Sveče, Dišče, Podravlje, Kostanje, Lipa, Drobale, Bilčove, Borovlje, Podgora, Glinje, Tinje, Kamen, Dobrla vas, Globasnica, Vogrče, Vašnje, Krčanje, Djekše in še tisoče podobnih. Med najlepše slovenske označbe pa spadajo imena travnikov, pašnikov, gozdnih in poljskih predelov, ki so še danes ohranjena v zemljiških knjigah: Ledina, gorica, žablota, osojnica, senčnica, log, dol, podol, laze, pod lazom itd. (Svoječasno je že dal odličen rodoljub pobudo, naj bi zbirali vsaj manj poznana slovenska imena, ki bi bila građivo slovenskim jezikoslovcem in oteta pozabi. Treba je samo še nekoga, ki bo pričel z resnim delom. Op. ur.) Manj gosti so Slovenci poselili severne alpske predele, in zgodovinarji so ugotovili zanimivo dejstvo, da se pri imenih krajev, kjer dosežejo Slovence Nemci, običajno pojavi pridevek Windisch, tako Windisch-Matrei, Windisch-Garsten. Bolj pogosta kot v goratem Salcburgu in Tirolu, so slovenska imena v alpskih nižinah. Tudi nemški jezikoslovci izvajajo sedanji Semmering iz slovenske smreke, Gloggnitz iz Kloknice, Murau iz Morave i. dr.

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC
LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezanju brezplačen

Slovenska imena v deželi so zvočna in vsebinsko bogata. Rod pred nami je moral imeti ne le eno, temveč tudi za naravo in njene lepote. To je moral prežeti ljubezni do svoje zemlje, da je tako skrbno izbiral imena svoji okolici. Danes se zamoremo tej umetnosti prednikov v davni samo čuditi in moramo dragoceno narodno blago skrbno in zvesto čuvati. Sicer bi se tudi nam lahko zgodilo, kar se je pripetilo prebivalcem medgorskega kraja Vogle, ki so desetletja dolgo izbirali med Winklern in Voglachom in svoj kraj nazadnje uradno nazvali Kohidorf. Njihovi potomci bodo svoje krajevno ime nekoč pač izvajali iz oglja ali zelja.

Slovenski pouk slovenščine za slovenske otroke v Belgradu

Društvo belgrajskih Slovencev je priredilo sestanek staršev, na katerem se je obravnavalo pouk v slovenščini. O tej stvari je poročal inspektor prosvetnega ministrstva Pavel Flerer, kakor posnemamo po »Slovenskih odmevih«:

Kdor živi v Belgradu, ve, da naši otroci le slabo obvladajo slovenski jezik. Otroci slovenski sicer govorijo, a redki so, ki bi bili sposobni dostojne pismene slovenščine, in še redkejši, ki bi poznali vse njene lepote in fineze. Znanje jezika je lahko dvojno. Praktično, kjer zadošča, da ga približno obvladamo v govoru in pisanju. In temeljito poznanje jezika, kjer vsaj v glavnih potezah poznamo njegov zgodovinski razvoj in glavne literarne vrednosti. Za tuj jezik nam je dovolj, da ga poznamo za praktično uporabo. Nikakor pa to ne zadostuje za materino govorico, ki ji moramo prodreti v njene najgloblje kotičke, kjer šele prav spoznamo njeno veličino. Ali za naše otroke zadostuje, da jih naučimo slovensko govoriti in pisati? Ali je dovolj, če jim damo samo formalno materialno znanje slovenščine? To nikakor ni zadosti. Naši otroci bodo smeli reči, da obvladajo materinščino šele tedaj, ko bodo poznali vsaj v glavnih obrisih njeno knjižstvo in njegov razvoj, kadar bodo poleg pravilnega govorjenja in pisanja poznali vsaj tudi še duha dobe Prešerna, dobe Levstik-Stritar-Jurčič, poznali Cankarja in Otona Župančiča in naš nadaljnji literarni razvoj do Miška Kranjca. Ta zaključek nam podaja že tudi snov, ki naj bi jo naši otroci pri učenju slovenščine spoznali.

Namen naših učnih tečajev za slovenščino bi torej bil tale:

Formalno-materialno je treba otroke usposobiti, da se znajo pravilno izražati slovenski ustno in pismeno. Poleg tega jim je s spoznavanjem najvažnejšega slovenskega knjižstva in njegovega razvoja treba vzbuditi ljubezen do slovenščine in njene literature.

Samo prvi namen brez drugega — torej materialni brez idealnega — bi bil celo nepotreben, kajti v življenju naših, zunaj Slovenije vzgojenih otrok, lahko dvomimo, če jim bo za praktično življenje slovenščina neizogibno potrebna. Nam pa gre za to, da ohranimo svoje otroke kot Slovence in da jim damo slovenskega duha in duha njihovega materinega jezika.

Mešanje plemen na Balkanu

Pod naslovom »Balkan, topilnik plemen« piše švicarski dnevnik »Basler Nachrichten«:

Zrdužene države Amerike kot topilnik narodov še prekaša v tem pogledu Balkan, kjer so se v doli tisočletij dobesedno pomešali tucati različnih človeških plemen. Že najdbe iz predzgodovinske dobe dokazujejo, da so živela tu različna plemena drug poleg drugega in z drugimi; pozneje, ko so od severovzhoda prihajajoči Slovani potisnili nazaj ilirsko prvotno prebivalstvo, latinizirana ljudstva ob Adriji in makedonske Grke, razvoj še zmeraj ni bil končan. Avari, Goti, Huni in Pra-Bolgari so začasno prepričali balkanski polotok. Važno vlogo so imeli od začetka tega tisočletja Madžari; pravo mešanje plemen, kakor bi ga komaj mogli opazovati v tej obliki kjer koli na svetu, se je začelo z vpadom Turkov.

Kahki 500 let so imeli Turki zasedenega večji del balkanskega polotoka. Zadušili so prevladujočo slovansko omiko; po krvi so se mešali zlasti v mestih, ki so bila tudi spreobrnjena k islamu. Močne turške

posadke so bile izhodišče novega mešanega plemena, ki je nosilo na keltski, slovanski in romanski, torej v prvi vrsti indogermanski podstavi turško »nadstavbo«. Turki pa niso prišli sami na Balkan. Primerno veličini osmanskega svetovnega vladarstva, ki je imelo mnogo raznovrstnih sestavin, so prinesli s seboj razen islama tudi zasedbena krdela iz vseh mogočih dežel. Ta seveda niso ostala osamela v zasedenih deželah, ampak so se tudi mešala z domačim prebivalstvom in rodila pri tem kar najbolj »pisana« plemena.

Turški suznji so bili ponajveč zamorci iz Severne Afrike, Nubije, pa tudi Srednjeafrikanci, katerih prednike so ugrabili lovci na suznje. Tudi teh suznjev je prišlo precej na Balkan; njih navzočnost spričuje še danes ostanek zamorske vasi pri Ulčinju v Črni gori, dalje čista zamorska naselbina v Dobrudži in druga na Vlaškem, kjer žive njeni prebivalci od poljedelstva in ribarstva. Temnopolti ljudje v sosedstvu pričajo, da so bili tudi Slovani in Romani pripravljani, družiti se z zamorci. V večjem številu kakor zamorci so prihajali Arabci, zlasti iz Jemena, ki je pripadalo svoje dni k osmanski državi. V današnji Romuniji in Bolgariji so se ti pomešali popolnoma z domačini, pri tem pa zapustili pri mnogih ostro izražene sledove svojega plemena.

Nadalje so prišli Tatarji v večjem številu na Balkan. Tatarji pa spet niso enotno, ampak izrazito mešano pleme, ki sestoji iz številnih plemenskih prvin. S Turki so prišli Čerkezi in Adighéji. Kurdi in Kirgizi. Veliko čerkesko pokopališče se nahaja še danes pri Cerkes-Koy-u na vzhodu od Kara Omerja v Dobrudži. Prišli so, četudi neodvisni od Turkov, Cigani, ki jih je še danes več kot poldrug milijon v balkanskih deželah, večkrat so čisti, večkrat pa so se tudi pomešali z drugimi prebivalci, kar postaja tem pomembnejše, čimbolj opuščajo Cigani tamarjenje. Iz Male Azije so prišli Lazi in Armenci; drugi armenski vpadi se je začel med svetovno vojno in po njej, ko so morali pripadniki tega naroda Turčijo zapustiti, in danes imajo Armenci na vsem Balkanu, zlasti pa na Grškem, pomembno vlogo kot prekupci, in sicer tako kot mali prekupci kakor kot veliki bančniki.

Kljub vsemu temu, kljub temu, da bodo tudi površnemu poznavalcu balkanske zgodovine povedale zgorajšnje vrstice le bolj v podrobnostih kaj novega, bodo pa še zmeraj prihajali ljudje, ki jim je plemenski nauk nekaterih sosedov zmešal pamet, in bodo razglasili imenitost neke posebne »jugoslovenske rase«. Kajti ta »rasa« je, kolikor hoče zaseči zlasti kraje južno in vzhodno od hrvaških dežel, en sam kaos. A nič manj ni kaotičen jugoslovanski nauk o njej. Kakor sploh vse, kar česna in pisari v tej smeri.

Mali zapiski

Prepovedani letaki

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti tele letake:

1. »Zločin versailleskega ugovora«,
2. »Raspis novih izborna«,
3. »Radni narode«.

Letaki so izšli v Zagrebu.

Uslužnost pa taka!

Na cestnem križišču v Ljubljani ureja bolj ali manj živahen promet vesten stražnik. Služba mu nalaga tudi dolžnost, da opominja tiste pešce, ki se še niso seznanili z moderno prometno ureditvijo ter stopajo čez cesto za celo ped ali še več od predpisane in na tla zarisane poti.

Zadnjič sem ujela zanimiv konec najbrž mičnega pomenka med stražnikom in neznanim pešcem, ki je bil oblečen v uniformo.

Vojaška oseba, kakšne stopnje je bila, ne vem, ker se nanje ne spoznam, je očesu postavila mirno, pa precej na glas povedala tole:

»Kar slovensko povejte, vas bom boljše razumel!«

Vsi, kar nas je bilo v bližini, smo presenečeno pogledali za odhajajočim uniformirancem, potem se pa dobrodušno nasmehnili zadregi utelešene »narobe uslužnosti«.

Postrežljivost je lepa čednost. Pretirana in nesposobna je pa, kakor je očitno pokazal tale pri-

mer, kadar človeku predpisuje kaj nenaravnega in hlapčevskega, kot na primer zafajitev slovenščine že spričo same uniforme.

Va.

Razvoj Skoplja

Dne 14. t. m. poroča »Vreme« o Skoplju:

Skoplje je moderno mesto z vsemi sodobnimi socialnimi, higienskimi, komunalnimi, kulturnimi in tehničnimi pridobitvami. V 20 letih polne svobode za predek in dograditev Skoplja in njegovo preureditev v veliko mesto se je naredilo zelo mnogo. Seveda je bil ves ta napor zvezan z velikanskimi tvarnimi izdatki, ki so dosegli do milijarde dinarjev...

Nacionalna morala.

V poljskem državnem zboru, sejm, je bilo 3. t. m. precej živahno. Predsednik ukrajinskega zborničnega kluba Vasil Mudrij je namreč v pre-računski obravnavi napovedal, da bodo Ukrajinci zahtevali avtonomijo svojega ozemlja. Poljski poslanci so bili zaradi tega hudo razburjeni. Poljska morala je namreč nacionalna. Po njej so oni imeli pravico zahtevati Tješim od Čehov za svojo državo, ker je bilo tam celih 80.000 Poljakov med 150.000 Čehi, a seveda strnjeno naseljenim 7 milijonom Ukrajincev ne gre pravica, da bi smeli zahtevati samo avtonomijo v poljski državi.

Čehi v Nemčiji.

Kakor po pridružitvi Avstrije, tako je bilo tudi sedaj v Sudetski Češki glasovanje glede pridružitve k Nemčiji. Seveda je glasovalo za Hitlerja 98,8 odstotkov volivcev. Glasovanje se je vršilo z belimi listki. Sudetski Čehi so pa dobili zelene listke, na katerih so morali samo odgovoriti na vprašanje, če bodo novi državi zvesti in če glasujejo za volivni program Hitlerja.

Ta razloček je pojasnil, kakor poroča »Pariser Tageszeitung«, neki prejšnji senator Henleinove stranke tako, da štejejo Čehi za kolonijo v deželi, s katero bodo ravnali tako, kakor na primer Angleži z Indijci. V narodno-socialistično stranko morejo vstopiti samo Arijci nemške krvi.

Nova politika v češko-slovaški republiki.

Sedanja nova vlada češko-slovaške republike ima pred vsem nalogo, da likvidira centralizem. Ta centralizem seveda še daleč ni bil tako krut, kakor naš, ki so ga uvedli jugoslovenci z vidovdanskega ustava, in tudi ni tako izkoriščal Slovakov, a seveda, kakor pač vsak centralizem, je tudi češki gledal, da ni bil prikrajsan. Po pravici zahtevajo za to Slovaki, da se jim popravi vsa finančna škoda, ki so jo trpeli. Nova vlada priznava tudi, da so te zahteve upravičene. In tako bo prišlo do pravega sporazuma med vsemi tremi državnimi narodi v bratovski republiki na severu. Krivična stvar nima teka — koliko bi bilo bolje, če bi se bilo to zgodilo takoj od vsega začetka in koliko bi bila manjša letošnja stiska v tem primeru — če bi bilo sploh prišlo do nje!

Chamberlain zgublja zaupanje svojega naroda.

Angleški politični tednik »Time and Tide« razmotriva vprašanje, če je Chamberlain sploh še sposoben, sprevideti poglavitno svojo zmoto, da je nemogoč sporazum z diktaturami, in meni:

Vse je zanj na prevesici, njegova volja do moči, njegova vera v lastno sodbo, ne toliko njegova ničmurnost, kakor vse samospoštovanje. Kdo izmed nas bi mogel dati roko na srce in reči, da moremo pošteno izvajati nasledke iz dejstev, ki morajo omajati vse naše zaupanje v lastno predvidnost in modrost, da, v nas same? Zato bi bilo treba globoko odkritosrčnega in skromnega človeka z globokim samospoznanjem in pomembnim npravnstvenim pogumom, da bi pogledal takim neprijetnim dejstvom popolnoma in pošteno v oči. Gospod Chamberlain ni tak mož.

Spoštovane naročnike

prosimo, da nam oprostite, ker zadnja številka ni mogla iziti!

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA LJUBLJANA

je izdala ravno kar najpomembnejše slovensko delo

SLOVENSKI KNEZ KOCELJ

izpod peresa vseučiliškega prof. dr. Franc Grivca. Knjiga obsega 299 strani, opremljena je s številnimi inicijalkami in vinjetami delo akademičnega slikarja Slavka Pengova, 13 slikami in 1 zemljevidom slovenskega ozemlja v 9. stoletju.

Cena v celo platno vezani knjigi je din 120 —, numerirani bibliofilski izdaji (samo 300 izvodov) vezani v celo usnje din 300 —.

Delo je po vsebini in opremlitvi najvidnejši pojav zadnjega časa na našem književnem trgu. Knjiga je pisana kljub vsej znanstvenosti tako poljudno, lahko, nazorno in živo da jo bo vsakdo, ki se zanima za domačo slovensko zgodovino z največjim zanimanjem prebiral. Zato spada ta edinstvena knjiga v vsako slovensko hišo, v vsako slovensko šolo in v vsako javno knjižnico.